

від міжнародних фінансових організацій та залученням грошей внутрішніх інвесторів, розбудувати інфраструктуру ринку цінних паперів і лібералізувати правові й податкові умови діяльності інвесторів.

Список літератури: 1. Офіційний сайт Державної служби статистики України // Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. 2. Методика розрахунку рівня економічної безпеки України: Міністерство економіки України; Наказ від 02.03.2007 № 60 // Режим доступу: http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=97980&cat_id=38738. 3. Барановський О.І. Інвестиційна безпека / О.І. Барановський // Фінанси України – 1998. – № 9. – С.60–70. 4. Кириленко В.І. Інвестиційна складова економічної безпеки: Монографія / В.І. Кириленко. – К.: КНЕУ, 2005. – 232 с. 5. Недашківський М.М. Інвестиційна безпека України в сучасних умовах / М.М. Недашківський, К.Ю. Подгорна // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2012. – №1. – С. 275–280. 6. Ткаленко С.І. Інвестиційна безпека в умовах глобалізації фінансових потоків / С.І. Ткаленко // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2010. – №1. – С. 282–291. 7. World Investment Report 2013: Global Value Chains: Investment and Trade for Development. – United Nations Conference on Trade and Development // Режим доступу: http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2013_en.pdf.

Bibliography (transliterated): 1. Oficijnij sajт Derzhavnoї sluzhbi statistiki Ukraїni // Rezhim dostupu: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. 2. Metodika rozrahunku rivnja ekonomichnoї bezpeki Ukraїni: Ministerstvo ekonomiki Ukraїni; Nakaz vid 02.03.2007 No 60 – Rezhim dostupu: http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=97980&cat_id=38738. 3. Baranovs'kij O.I. Investicijna bezpeka – Finansy Ukraїni – 1998. – No 9. – P. 60–70. 4. Kirilenko V.I. Investicijna skladova ekonomichnoї bezpeki: Monografija. – Kyev: KNEU, 2005. – 232 p. 5. Nedashkivs'kij M.M. Investicijna bezpeka Ukraїni v suchasnih umovah – Zbirnik naukovih prac' Nacional'nogo universitetu derzhavnoї podatkovoi sluzhbi Ukraїni. – 2012. – No 1. – P. 275–280. 6. Tkalenko S.I. Investicijna bezpeka v umovah globalizacії finansovih potokivju – Zbirnik naukovih prac' Nacional'nogo universitetu derzhavnoї podatkovoi sluzhbi Ukraїni. – 2010. – No1. – P. 282–291. 7. World Investment Report 2013: Global Value Chains: Investment and Trade for Development. – United Nations Conference on Trade and Development // Rezhim dostupu: http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2013_en.pdf.

Надійшла (received) 09.09.2014

УДК 658.011.3:664

Д. Ю. ПОЛХОВСЬКИЙ, студент, НАУ ім. М.Е. Жуковського «ХАІ», Харків

ОЦІНЮВАННЯ РИЗИКІВ НА КОНДИТЕРСЬКОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

Розглянуто ризики кондитерського ринку України, основні проблеми кондитерського ринку та ризики на кондитерських підприємствах, загальний обсяг виробництва, споживання експорту та імпорту кондитерської галузі. Пропонується методологічний підхід і методика проведення оцінювання ризиків підприємств кондитерської галузі, певний механізм та класифікація оцінювання ризиків на підприємствах кондитерської галузі, а також методика проведення розрахунків втрат підприємств для мінімізації ризиків на підприємствах кондитерської галузі.

Ключові слова: кондитерська галузь України, кондитерські підприємства, ризики, втрати.

Вступ. Діяльність будь-якого підприємства пов'язана з ризиком. Підприємства управляють ризиком за допомогою його ідентифікації, аналізу та подальшого вирішення, чи слід його піддати обробці з метою задоволення критеріїв ризику. Оцінювання ризиків – це визначення кількісно чи якісно

величини або ступеня ризику, що складається з двох взаємодоповнюючих етапів: якісного (виявлення ризиків) та кількісного оцінювання відповідними методами: статистичним, методом аналізу доцільності витрат, методом експертних оцінок, методом використання аналогів, аналітичним, тощо [1].

Аналіз останніх досліджень та літератури. Прояви якісного оцінювання, визначення ризиків досліджують майже всі вчені-ризикологи. Серед них як і зарубіжні, так і вітчизняні дослідники: Качалов Р.М., Камінський А.Б., Грабовий П.Г., Багієва М.Н., Гранатуров В.М., Вітлінський В.В., Сулим М.В., Бачкаї Т. та інші.

Мета дослідження. Визначення ризиків для підприємства забезпечує можливість підвищення ефективності його діяльності. Тобто, результати залежать від того на скільки якісно відбувається оцінювання ризиків підприємства та їх визначення. Таким чином головне завдання підприємства сформулювати певний механізм визначення та оцінювання для ризиків підприємства кондитерської галузі.

Виклад основного матеріалу. Кондитерська галузь, де працює 170 тисяч фахівців, – одна з найрозвиненіших у харчовій промисловості України. Загальний обсяг виробництва становить понад 1 млн. т. продукції на рік, що дає змогу не лише повністю забезпечити потреби внутрішнього ринку, а й експортувати її у значних обсягах за кордон.

У 2012 році порівняно з 2011 р. Україна скоротила експорт кондвиробів. Імпорт кондитерської продукції в Україну за вказаний період теж скоротився на 46,4% до 44,17 тис. тонн, а в грошовому виразі – на 4,8%, до 173,72 млн. доларів. При нарощенні темпів приросту кондитерської промисловості та скороченні імпорту, це означає, що виробники почали переорієнтовуватись на внутрішній ринок через зростання внутрішнього споживання кондитерських виробів та солодоців.

Найбільше виробництво кондвиробів припадає на жовтень (у жовтні 2012 р. – цей показник склав 110 тис. т), найменше – на травень-червень (у 2012 р. у червні 72 тис. т), або на 35% менше. Таким чином, сезонність характерна також для споживання кондвиробів – більше споживають восени і взимку, менше – влітку.

Необхідно відмітити, що загальний обсяг споживання кондитерських виробів щорічно зростає. Експерти пояснюють це підвищенням доходів населення та зміною культури споживання солодоців. Рівень споживання кондвиробів в Україні складає 15 кг на душу населення/рік, при цьому за цим показником Україна є на 8-му місці в світі за споживанням кондвиробів на душу населення. Найбільше смакують шоколадні цукерки та шоколад з різними начинками, а також вафлі і торти. В середньому щороку один українець споживає майже 2,5 кг шоколадних цукерок. Позитивною тенденцією є активне

витіснення з вітчизняного ринку імпортованих шоколадних виробів. Відтак, частка закордонних торгових марок в споживанні складає 5% [2].

Такі коливання споживання та експорту породжують ризики витрат виручки та виникнення додаткових витрат, тому такі ризики важливо необхідно обов'язково оцінювати.

Виявлення ризиків в підприємницькій діяльності проводять за різними критеріями. Визначення ризиків за ознакою приналежності до певного виду економічної діяльності створює складну систему, що побудована на особливостях функціонування (специфіка завдань, складність управління, виробництва та організації роботи, статус галузі тощо). Метою такого аналізу є визначення інвестиційно-привабливої діяльності та виду економічної діяльності, коефіцієнтів стійкості підприємств.

Іншими критеріями виявлення ризиків є поділ підприємств в залежності від форм власності: державної, приватної та змішаної, а також в залежності від розміру: на великі, середні та малі.

Кондитерська галузь є матеріаломісткою. Вона є одним із провідних споживачів української сільськогосподарської сировини – цукру, борошна, крохмалу, патоки, молока тощо – на яку забезпечує значний попит. Якщо через зростання цін на основну сировину у наступних роках вартість готової продукції кондитерської галузі буде зростати більшими темпами, ніж підвищення доходів населення, то можливе зниження внутрішнього споживання деяких видів кондитерської продукції. Також виробники мають певну чутливість до стану ринку какао-бобів. Вони є імпортною сировиною, яка купується за валюту, таким чином, вітчизняні кондитери є досить чутливими до валютних ризиків.

Підвищення вартості сировини та обладнання відповідним чином має відобразитись на вартості продукції. Що стосується ринку цукру, то він характеризується високим ступенем державного регулювання, що негативно позначається на його учасниках.

Оцінка ризику може бути виконана з різним ступенем глибини і деталізації з використанням одного або декількох методів різного рівня складності. Форма оцінки та її вихідні дані повинні бути сумісні з критеріями ризику, встановленими при визначенні області застосування. При виборі методу оцінки ризику необхідно враховувати, що метод повинен:

- відповідати ситуації, що розглядається та організації;
- надавати результати у формі, що сприяє підвищенню обізнаності про вид ризику і способах його обробки;
- забезпечувати простежуваність, відтворюваність і верифікацію процесу і результатів.

Механізм оцінки ризиків вимагає виділення функціональних етапів, які включають якісне і кількісне вимір ризиків [3].

Якісна оцінка ризиків передбачає їх ідентифікацію і чітку класифікацію. У цьому зв'язку аналіз економічної літератури свідчить про різноманіття підходів до класифікації ризиків і одночасній відсутності загальноприйнятих ознак класифікації [1–4].

Огляд найбільш вживаних класифікацій видів ризиків показав, що в науці відсутнє комплексне розгляд диференціації ризиків, їх повнота, взаємозв'язок і взаємозамінність. У той же час наявність даних властивостей є вираз їх комплексної спрямованості в системі активності виробничої організації, яка в свою чергу складається з ризиків відповідно до видів діяльності – операційного, фінансового та інвестиційного.

Усі три види ризиків відображають єдність активності виробничої системи в зовнішньому середовищі, тісно взаємопов'язані і можуть проявлятися одночасно. Крім того, між ними існують «стикові пласти», які дозволяють їх об'єднати в якусь цілісність. У цьому зв'язку пропонується до використання розроблена нами класифікація ризиків, в якій однією з ознак їх поділу є ступінь комплексності кількості видів діяльності, яку визначає як величину єдності прояви системності, повноти та взаємопов'язаності ризиків.

Системність полягає в розгляді операційного, фінансового та інвестиційного ризиків виробничої організації як елементів цілої ризик-системи, єдність якої забезпечується за рахунок взаємозв'язку і взаємодії в процесі ведення всіх видів діяльності. При цьому саме ведення операційної, інвестиційної та фінансової видів діяльності компаній автором розглядається як самоорганізуюча ланка єдиної системи управління. Ризики в ній ототожнюються з внутрішніми флуктуаціями, які виводять систему з рівноваги. Розмах цього виведення визначає величину їх оцінки, а відновлення рівноваги – метод впливу.

Повнота ризиків увазі цілісне одночасне прояв операційного, фінансового та інвестиційного ризиків та їх комплексів.

Взаємопов'язаність ризиків передбачає наявність прямих і зворотних взаємних зв'язків між операційним, фінансовим та інвестиційним ризиками виробничої системи, без яких жоден з них не проявляється.

Кожна з характеристик може або підсилювати, або послабляти ступінь комплексності. У міру включення все більшої кількості напрямків діяльності ці характеристики зростають.

Результатом класифікації ризиків за цією ознакою є комплексні, частково комплексні та некомплексні ризики сучасної виробничої системи.

Крім того доцільно розділити ризики за видами діяльності в комплексі. Отже, некомплексні ризики, залежно від виду діяльності розрізняють на

операційні, інвестиційні та фінансові. Частково-комплексні ризики відповідно будуть представлені: фінансово-операційними, операційно-інвестиційними, фінансово-інвестиційними, інвестиційно-операційними, інвестиційно-фінансовими, операційно-фінансовими ризиками. Комплексні ризики будуть ділитися: фінансово-операційно-інвестиційні, операційно-інвестиційно-фінансові, фінансово-інвестиційно-операційні, інвестиційно-операційно-фінансові, інвестиційно-фінансово-операційні, операційно-фінансово-інвестиційні види.

Кількісний вимір ризиків також враховано при формуванні механізму їх оцінки. Вибір методики кількісної оцінки ризиків сучасних виробничих систем пов'язаний з цілями її проведення. Для них характерно двостороння взаємодія з зовнішнім середовищем, однак ступінь цього впливу різна. У цьому зв'язку всі сучасні виробничі системи слід розрізняти на два типи: сучасні виробничі системи з низьким ступенем екстернальності; сучасні виробничі системи з високим ступенем екстернальності.

До першого типу виробничих систем відносяться організації, діяльність яких не впливає на динаміку навколишнього середовища, а її результати не викликають циклічні коливання економіки на макрорівні.

Другий тип виробничих систем відрізняється сильним впливом результатів діяльності на показники національної економіки та рівень соціально-економічної і політичної стабільності в країні. Активність їх у зовнішньому середовищі вносить до неї зміни і піддає окремі її елементи ризику. У цьому зв'язку між результатами діяльності виробничої системи та національними показниками розвитку економіки та окремих її областей утворюється сильний двосторонній зв'язок.

Тому для сучасних виробничих систем доцільно проводити оцінку за двома напрямками. Перший напрямок передбачає проведення оцінки ризиків для внутрішніх цілей управління й у власних інтересах. Це важливо в силу того, що керівництву організації важливо знати, як впливає зовнішнє середовище на ведення операційної, інвестиційної та фінансової діяльності.

За допомогою даного етапу оцінки виробничі системи зможуть проаналізувати фактори ризику, ідентифікувати існуючі ризики, кількісно їх виміряти і визначити інтенсивність впливу зовнішнього середовища на планово-прогнозні показники діяльності. Дана інформація дозволить виробити способи впливу на ризик і досягти цілей ведення діяльності.

Методика проведення даного етапу враховує відкритість виробничих систем та специфіку видів діяльності в комплексі.

Сильна залежність діяльності виробничих організацій від зовнішнього середовища призводить до мінливості величини ризику, а висока швидкість її

динаміки – до непостійності ризику. Наслідком цього виступає мінливий характер ризиків сучасних виробничих систем.

Мінливість ризику залежить не тільки від умов зовнішнього середовища, а й від видів діяльності організації: ризики інвестиційної діяльності прийнято вважати високомінливі, фінансової – середньомінливі, а операційній – низкомінливі. Тому ризик буде розраховуватися наступним чином:

$$R_i = \sum k_i \times B_i$$

де R_i – величина і-того ризику;

k_i – позиція ризику в лінгвістичній трактуванні;

B_i – ступінь мінливості і-го ризику.

Другий напрямок сприяє проведенню оцінки ризиків виробничих систем з високим ступенем екстернальності. Це важливо з огляду на те, що керівництву таких організацій важливо знати, як ведення операційної, інвестиційної та фінансової діяльності впливає на динаміку зовнішнього середовища. За допомогою даного етапу оцінки компанії зможуть кількісно виміряти ступінь власного тиску на навколишнє середовище. Дані оцінки полегшать вибір стратегії і тактики їх поведінки по відношенню до зовнішнього середовища. У цих цілях використовується функція нечіткої математичної логіки [5]:

$$V = f(U_{\text{пр}}, U_{\text{інф}}, U_{\text{б/о}})$$

де V – функція оцінки ризику сучасної виробничої системи;

$U_{\text{пр}}$ – нечітка ступінь прибутку сучасної виробничої системи;

$U_{\text{інф}}$ – нечітка ступінь інформованості сучасної виробничої системи;

$U_{\text{б/о}}$ – нечітка ступінь безпеки сучасної виробничої системи.

Рівень ризику може також оцінюватись по розміру імовірних втрат.

Імовірні втрати у кондитерському виробництві можуть складатися з окремих складових, кожна з яких може мати місце в процесі проведення комерційних операцій.

Несприятлива зміна (підвищення) закупівельної ціни товару в процесі здійснення підприємницького проекту, не блокована умовами договору про закупівлю, що призводить до ймовірних втрат виторгу (доходу) ΔB , визначається за формулою:

$$\Delta B = \sum_i O_i \Delta \Pi_i$$

де O_i – обсяг закупівель товару і-го виду в натуральному вимірі;

$\Delta \Pi_i$ – імовірне підвищення закупівельної ціни по і-му товарі.

Непередбачене зниження обсягу закупівель у порівнянні з наміченим, що призводить до зменшення обсягу реалізації і втрати прибутку (доходу), обчислюють так:

$$\Delta\Pi = \sum_i \Delta O_i p_i$$

де ΔO_i – зниження обсягу закупівлі і-го товару;

p_i – величина прибутку (доходу), що припадає на одиницю реалізованого і-го товару.

Слід підкреслити, що зменшення обсягу закупівлі й реалізації може супроводжуватися відповідним зниженням витрат, тому що крім умовно-постійних витрат існують витрати, пропорційні обсягу операції.

Втрати товару в процесі обігу (транспортування, зберігання) або втрати якості, споживчої цінності товару, що призводять до зниження його вартості, які також викликають збиток. Рівень такого збитку встановлюють за таким виразом:

$$\Delta P = \sum_i \Delta Y_i \Pi_i + \sum_i \Delta I_i \Delta \Pi_i$$

де Y_i – кількість загубленого товару і-го виду;

Π_i – закупівельна ціна загубленого і-го товару;

I_i – кількість зіпсованого і-го товару;

$\Delta \Pi_i$ – зниження відпускної ціни і-го товару через псування.

Збільшення витрат обігу в порівнянні з наміченими призводить до адекватного зниження доходу, прибутку. Серед можливих причин підвищення витрат можуть бути непередбачені мита, відрахування, штрафи, додаткові витрати, які можна визначити, скориставшись формулами:

$$\Delta P_{\text{дод}} = \sum_i \Delta V_i U_i / 100$$

де ΔV_i – імовірне підвищення витрат і-го виду, %;

U_i – обсяг запланованих витрат і-го виду в аналізованому періоді.

$$\Delta P_{\text{под}} = \sum_i \Delta H_i O_i / 100$$

де ΔH_i – імовірне підвищення податку або відрахувань і-го виду, %;

O_i – планова база для вирахувань суми платежів і-го виду.

Зниження ціни, по якій реалізується товар, у порівнянні із проектною, що спричиняє втрати, розраховують за формулою:

$$\Delta P_{\text{цін}} = \sum_i \Delta \Pi_i Q_i$$

де $\Delta \Pi_i$ – імовірне зменшення ціни одиниці i -ї продукції;

Q_i – загальний обсяг наміченої до випуску й реалізації продукції i -го виду.

Зниження обсягу реалізації, обумовлене непередбаченим падінням попиту або потреби в товарі, витисненням його конкуруючими товарами, обмеженнями на продаж, здатне викликати втрати доходу й прибутку, визначають за формулою:

$$\Delta P_{\text{обс}} = \sum_i \Delta Q_i \Pi_i$$

де ΔQ_i – імовірне сумарне зменшення обсягу випуску i -ї продукції;

Π_i – ціна реалізації одиниці продукції i -го виду.

Загальна величина втрат може бути знайдена як сума наведених вище показників.

Висновки. Отже, аналізуючи стан ринку кондитерських виробів в Україні, слід зазначити, що в цілому кондитерська галузь України має передумови для успішного розвитку і високої конкурентоспроможності на внутрішньому і зовнішньому ринках. Незважаючи на велику популярність, згадані вище методики мають серйозний недолік. Вони мають глобальний характер і не враховують внутрішніх фінансових ризиків. Тому ці типові методики можна використовувати для оцінювання ризику виробничої діяльності, а для оцінювання ступеня ризику за конкретними напрямками діяльності підприємства слід розробляти спеціальні методики експертних оцінок.

Запропоновані ознаки класифікації ризиків та їх види, а також методики кількісної оцінки ризиків в рамках формування механізму оцінки для сучасних виробничих систем дозволять керівництву організації:

- визначити інтенсивність впливу зовнішнього середовища на результати ведення операційної, фінансової та інвестиційної діяльності;
- ідентифікувати та виміряти ризик, супутній діяльності в певний момент часу;
- виробити способи впливу на ризик і намітити тактику поведінки компанії по відношенню до зовнішнього середовища.

Для успішного оцінювання ризиків потрібно враховувати галузеві особливості підприємств, що передбачає подальший розвиток досліджень в цьому напрямку.

Список літератури: 1. Качалов Р.М. Управление хозяйственным риском / Качалов Р.М. [РАН; Центральный экономико-математический ин-т]. – М. : Наука, 2002. – 192 с. – Библиогр.: с. 162-168. – ISBN 5-02-013133-4. 2. Розвиток кондитерської галузі в Україні [http://www.aitico.com/index.php?option=com_content&view=article&id=146:2013-03-05-13-43-21&catid=43:news&Itemid=163&lang=ru] 3. Асаул М.А. Управление устойчивостью предпринимательских структур. – СПб.: Издание института проблем экономического возрождения, 2008. – 285 с. 4. Райзберг Б.А. Современный социо-экономический словарь. – М.: ИНФРА-М, 2009.

5. Заде Л. Понятие лингвистической переменной и его применение к принятию приближенных решений / пер. с англ. Н.И.Ринго; под ред. Н.Н. Моисеева, С.А. Орловского. – М.: Мир, 1976. – 168 с.

Bibliography (transliterated): 1. Kachalov R.M. Upravlenie hozyaystvennyim riskom / Kachalov R.M. [RAN; Tsentralnyiy ekonomiko-matematicheskii in-t]. – Moscow: Nauka, 2002. – 192 p. – Bibliogr.: p. 162-168. – ISBN 5-02-013133-4. 2. Rozvitok konditerskoyi galuzi v Ukraini [http://www.aitico.com/index.php?option=com_content&view=article&id=146:2013-03-05-13-43-21&catid=43:news&Itemid=163&lang=ru] 3. Asaul M.A. Upravlenie ustoychivostyu predprinimatelskikh struktur. – SPb.: Izdanie instituta problem ekonomicheskogo vrozozhdeniya, 2008. – 285 p. 4. Rayzberg B.A. Sovremenniy sotsio-ekonomicheskii slovar. – Moscow: INFRA-M, 2009. 5. Zade L. Ponyatie lingvisticheskoy peremennoy i ego primenenie k prinyatiyu priblizhennykh resheniy / per. s angl. N.I.Ringo; pod red. N.N. Moiseeva, S.A. Orlovskogo. – Moscow: Mir, 1976. – 168 p.

Надійшла (received) 25.09.2014

УДК 338

І. В. УГРІМОВА, ст. викладач, НТУ «ХПІ»

КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ДО ОЦІНКИ СТРАТЕГІЧНОЇ СТІЙКОСТІ М'ЯСОПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Розглянуто сутність стійкості діяльності підприємств, адаптування до змін зовнішніх і внутрішніх умов; значення реструктуризації як інструменту підвищення стратегічної стійкості для підприємств м'ясопереробної промисловості. Описано науково-методичний підхід, розроблений автором для використання оцінки стратегічної діяльності підприємствами харчової промисловості (на прикладі м'ясопереробних підприємств).

Ключові слова: стійкість, стратегічна стійкість, зовнішнє середовище, внутрішнє середовище, індикатори, реструктуризація, елементи, підхід.

Вступ. Розвиток м'ясопереробного підкомплексу України на сьогоднішній день включено до складу пріоритетних проблем національної продовольчої безпеки. Причина нинішнього важкого стану більшості м'ясопереробних підприємств полягає у застарілому підході до організації виробництва. Ефективний розвиток і функціонування економічних суб'єктів можуть відбуватися лише у разі їхньої стійкості.

Постановка проблеми. Сутність стійкості діяльності підприємства полягає в його здатності адаптуватися до змін зовнішніх і внутрішніх умов господарювання та протистояти цим змінам таким чином, щоб підтримувалася стійко-рівноважна динаміка функціонування підприємства у відповідності з поставленими перед ним поточними та перспективними цілями і завданнями [1, с. 77]. Стійкість підприємства як системи – це здатність зберігати себе. Ефективна діяльність в умовах нестабільного середовища передбачає облік, аналіз, тимчасове і просторове узгодження постійно виникаючих дисбалансів. Це забезпечується за рахунок структурних, інформаційних і функціональних змін [1, с. 21]. Сукупність змін, що дозволяють досягати якісні та кількісні цілі, являє собою процес реструктуризації.

Аналіз останніх досліджень та літератури. Велику кількість досліджень в цьому напрямку проводило багато вчених та економістів, таких як: